

HUDBA A TANEC

Tanec – spolu s hudbou provází člověka od pravěku, patřil do oblasti kultu, byl vždy spojen s hudbou (vyjádření hudby tělesnými pohyby).

Taneční hudba – pravděpodobně nejstarší druh hudby

V antice, středověku a renesanci byla taneční hudba většinou improvizována instrumentalisty. Výjimečně se zachoval zápis – např. česká taneční melodie ze 14. stol. „czaldy waldy“ (patrně turecký výraz znamenající „dát se do tance“).

Evropský balet má kořeny v Řecku.

ANTIKA – zapůsobila na vznik opery a baletu; řecká tragédie měla blízko k ideálu všeučelického díla, dithyramby – sborové taneční zpěvy

- v Řecku ženské úlohy hráli muži

- v Římě se objevují jako tanečnice ženy

STŘEDOVĚK – tanec se vyskytuje:

- v chrámu (zpočátku, pozůstatek pohanských obřadů, postupně církví z kostelů vykazován)
- v církevních a jiných slavnostních průvodech
- středověké divadlo (z chrámu se postupně přesouvalo na tržiště)
- aristokratický a lidový tanec (např. estampie)

RENESEANCE – inspirace antickým dramatem, tanec při slavnostech, rytířských turnajích, pašijových hrách, interludiích (pantomimické výstupy se zpěvem a recitací)

Základem taneční hudby v renesanci byly dvojice tanců (1. v sudém taktu, krokový, pomalý, 2. třídobý, skokový, rychlý), 2. tanec byl obměnou prvního (stejná melodie), např.

passamezzo – saltarello, pavana – gagliarde. Tyto dvojice se v baroku staly základem suity.

BAROKO – vznik suity, základem je čtveřice tanců: allemande – courante – sarabanda – gigue. K nim přistupují další tance, např. gavota, bourrée, menuet (oblíbený tanec Ludvíka XIV.)

Termín „suita“ – v baroku sled tanců, v pozdější době (19., 20. stol.) též výraz pro přepracování jevištního díla do orchestrální podoby – cyklické skladby.

Termín „partita“ – od pozdního baroka synonymum pro suitu (předtím to byly instrumentální variace na basové melodie).

Orchrstrální suita – začíná ouverturou, určena pro dvorskou zábavu.

- hodně skladeb je založeno na tanečních rytmech

KLASICISMUS – menuet zařazen do symfonie jako 3. věta (předtím byla sinfonie třívětá) – mannheimská škola a J. V. Stamice

- od dob Beethovenových je v symfonii menuet nahrazen scherzem

Na vznik *baletu* měla vliv pohybová kultura přenesená v 15. stol. ze Španělska do Itálie a odtud do Francie. Balet se utvářel od 17. stol. ve Francii, užívá fr. názvosloví, ale označení „balet“ je z italštiny, z tanečních písní, jimž se říkalo balata nebo balletto – obojí souviselo se slovem ballare – tančit.

Balet = hudbou provázený umělecký scénický programní tanec.

Ballet de cour (dvorní balet) – hudebně dramatický žánr, který vznikl v 16. stol. ve Francii. Inspirovaný antickým divadlem, podílely se na něm všechny druhy umění – poezie, hudba, tanec, architektura, malířství, kostýmy. Taneční čísla byla původně prováděna dvořany i

samotným králem (Ludvík XIV. byl vášnivý tanečník) – 17. stol. Kvůli silné tradici balletu de cour se ve Francii dlouho nemohla prosadit opera.

Comédie-ballet (baletní komedie) – protipól k vážnému dvornímu baletu, vznikl ze spolupráce Moliéra s J. B. Lullym (např. Měšťák šlechticem, Zdravý nemocný).

Francouzským typem opery je tragédie lyrique (lyrická tragédie) – i v ní má velkou úlohu balet.

Největším skladatelem všech těchto žánrů je Jean Baptiste Lully. Francouzská taneční tradice vnesla do evropské opery baletní prvky.

Ve 2. pol. 18. stol. dochází k reformě opery (Ch. W. Gluck) i baletu (Jean Georges Noverre):

- dramatické tance místo strnulé geometričnosti a symetričnosti
- dramatizace tanečního projevu – jeho programnost, sepětí s hudbou, s libretem
- upouštění od masek, těžkých paruk a krinolín

19. stol. – velcí skladatelé baletů: Adolph Charles Adam (Giselle), Léo Délibes (Coppélia, Sylvia), Čajkovskij

ROMANTISMUS – lidový tanec je vedle lidové písně velkým inspiračním zdrojem

- velmi populární se stal valčík (vznikl na počátku 19. stol. ve Vídni, zpočátku zakazovaný kvůli těsnému držení partnerů) – psal je např. Schubert, Chopin

Chopin využíval i polské lidové tance – mazurka, polonéza

- polka – český lidový tanec 19. století

Smetana – polky (kromě klavírních cyklů je pro něj polka výrazem radosti a šťastného období mládí – zaznívá např. ve Vltavě, smyčcovém kvartetu e moll „Z mého života“, v operách apod.)

- píše skladby taneční i idealizované, cykly /doplnit/

Dvořák – Slovanské tance (2 řady po 8 tancích, původně pro 4ruční klavír, později instrumentoval)

- v 6. symfonii je ve 3. větě místo klasického scherza furiant

- opera Čert a Káča – prostředí charakterizuje tancem: polka, valčík – lidové prostředí, polonéza – zámecké prostředí

PŘELOM 19. A 20. STOLETÍ

Oskar Nedbal – Dvořákův žák, dirigent a člen legendárního Českého kvarteta, autor baletů (Pohádka o Honzovi, Z pohádky do pohádky)

Janáček – Lašské tance (např. Starodávny, Čeladenský, Pilky), balet Rákos Rákoczy (z úprav lid. písní a tanců)

20. STOLETÍ – Igor Stravinskij – spolupracoval v Paříži se slavným Ruským baletem (tanečníci a choreografové Ďagilev, Nižinskij) – Svěcení jara (skandál – barbarský rituál, nezvyklá hudba povyšující rytmus na hlavní výrazový prostředek, výrazový tanec nenavazující na klasickou baletní tradici). Další Stravinského balety čerpající náměty z Ruska (neofolklorismus) – Pták Ohnivák, Petruška, balety vycházející z neoklasicismu – Příběh vojáka, Pulcinella.

Sergej Prokofjev – balety Romeo a Julie, Popelka

Aram Chačaturjan – balety Spartakus; Gajané (z něho slavný Šavlový tanec)

Bohuslav Martinů – balety Istar, Kuchyňská revue (vliv jazzu), Špalíček (zpívaný balet); pro klavír napsal Tři české tance; Etudy a polky

Evropská hudba 1. pol. 20. stol. čerpá z jazzu a z tehdy nových a neznámých tanců jako shimmy, foxtrot, charleston, tango, blues (Claude Debussy, Georgie Gershwin, Igor Stravinskij, Ervin Schulhoff) i z tanců mimoevropských, zejména latinskoamerických (Darius Milhaud)